

УДК 929Ласький:94:340(438)“14/15”

Тетяна Гошко

кандидат історичних наук, доцент кафедри Класичних, візантійських і середньовічних студій Українського Католицького Університету (Львів, hoshko@ucu.edu.ua)

ЯН ЛАСЬКИЙ ТА ПЕРШІ СПРОБИ КОДИФІКАЦІЇ ПРАВА В ПОЛЬСЬКОМУ КОРОЛІВСТВІ

Метою даного дослідження є ознайомлення українського читача з першими двома періодами біографії одного з найвідоміших реформаторів Польського Королівства, великого коронного канцлера та згодом примаса Польщі Яна Ласького (до 1510 р.). У статті розглянуто питання про освіту, мовні компетенції Яна Ласького, початок його професійної діяльності, участь у реформуванні Речі Посполитої на початку XVI ст., його роль у житті держави. Розглянуто історію скликання, склад та роботу Радомського вального сейму, прийняті на ньому конституції, в тому числі конституцію *Nihil novi*, підтвердження Каліського статуту, а також затвердження на сеймі ідеї кодифікації прав Польського Королівства, що було доручено Яну Лаському як великому коронному канцлеру, також проаналізовано значення цієї кодифікації для подальшої історії Корони. Також розглянуто історію публікації Статуту Ласького, його оформлення, основні положення і значення для кодифікації прав Польської Корони, зокрема для кодифікації міського німецького права. Проаналізовано дискусії про авторство другої частини Статуту, яка стосується норм міського права. Незважаючи на великий внесок Яна Ласького в розвиток польської держави, постать його є доволі неоднозначною, в сучасній історіографії дискусії навколо даного питання тривають.

Ключові слова: Ян Ласький, великий коронний канцлер, вальний сейм, сеймові конституції, конституція «*Nihil Novi*», Статут Ласького, кодекс права, німецьке право.

16 грудня 2005 року маршалок сейму Польщі Марек Юрек підписав ухвалу, в якій зазначалося: «У 500-ту річницю Конституції «*Nihil Novi*», у рік, що передує 500-річчю видання «Статуту Ласького», 550-річчю з дня народження та 475-тій річниці смерті Яна – Сейм Республіки Польщі віддає шану творцям основ новочасного польського парламентаризму. Сейм Республіки Польщі пропонує опублікувати в оригінальній версії та сучасною літературною мовою «Статут Ласького», закликаючи компетентні освітні та наукові установи до його популяризації. Водночас Сейм Республіки Польщі проголошує 2006 рік роком

Яна Ласького – Примааса Польщі і Великого Коронного Канцлера»¹. Дане рішення спровокувало активізацію досліджень, пов'язаних із вивченням життєвого і творчого шляху канцлера і архієпископа, а також дослідження укладеного ним Статуту.

Ян Ласький – постать не надто добре досліджена навіть польськими істориками, хоча цікавилися ним віддавна. Приблизно в середині XVI ст. коронний підканцлер Філіп Падневський (1510–1572) уклав збірку біограм тогочасних архієпископів «*De viris aetatis suae et gentis illustribus liber*», серед яких була і біограма Яна Ласького. На жаль, ця праця не збереглась до наших днів². На думку Пйотра Тафіловського, саме звідти походить теза про Ласького як людину, що дозволяла собі образу честі і гідності чинних урядовців, відзначалася хтивістю, пихою, егоїзмом і неспокоєм духу³. В такій неприязні до Ласького з боку Падневського немає нічого дивного, як відомо, уже в 1527 р. він був у оточенні Пйотра Томіцького, який активно опонував архієпископу. Історик костелу, знаний автор епохи бароко Стефан Дамалевіч (бл. 1610–1673)⁴ у своїх текстах був доволі прихильний до Ласького, але і він закидав йому такий гріх, як надмірне збагачення родичів та надуживання у накопиченні бенефіцій⁵. Попри те маємо численні свідчення про меценатську діяльність Ласького та його турботу про справи Костелу. Згідно з цими свідченнями, він жив скромно, більшість своїх грошей віддавав близьким, а також тим, хто їх потребував, був їх патроном і захисником⁶. У будь-якому разі, Ян Ласький був людиною далеко не однозначною, але його внесок у розвиток правової думки Польської Корони, як і у справу реформації у XVI ст., є неоціненним.

Ян Ласький, вочевидь, досконало знав латину. Загалом він чимало подорожував Європою, і можна припустити, що мав би знати на тому чи іншому рівні бодай кілька мов. Зокрема, Ласький кілька разів був у Римі (1494, 1500, 1513–1515 рр.), що могло спонукати його до вивчення італійської мови. Чимало часу він проводив у Литві при князеві Александрі, і оскільки мовою литовської канцелярії була руська, то Ласький цілком міг нею володіти, хоч сам жодного документу руською мовою не випродукував. З практичних потреб Ласький міг вивчити і німецьку мову, що мало полегшити йому як великому коронному канцлеру спілкування із послами Габсбургів чи Пруссії. Однак достеменно це

¹ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 grudnia 2005 r. // Monitor Polski. Dziennik urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej. – 2005 (R. 83). – Poz. 1166 (<http://dokumenty.rcl.gov.pl/M2005083116601.pdf>).

² Див.: *Hajdukiewicz L., Kowalska H.* Padniewski Filip // *Polski Słownik Biograficzny*. – Т. XXV. – Wrocław, 1980 – S. 6.

³ *Tafilewski P.* Jan Łaski (1456–1531): kanclerz koronny i prymas Polski. – Warszawa, 2007. – S. 11; *Paprocki B.* Herby rycerstwa polskiego. – Kraków, 1858. – S. 586-587.

⁴ Про творчість С. Дамалевіча див.: *Pawłowski P.* Włocławski okres życia i twórczości Stefana Damalewicza // *Studia Włocławskie*. – Т. 8 (2005). – S. 389-406; idem. Stefan Damalewicz jako precursor historii sztuki w Polsce // *Studia Włocławskie*. – Т. 14 (2012). – S. 511-528, etc.

⁵ *Damalewicz S.* Series archiepiscoporum Gnesnensium, atque res gestae, e vetustis antiquitatum rudibus collectae. – Warszawa, 1649. – S. 281.

⁶ *Tafilewski P.* Jan Łaski (1456–1531): kanclerz koronny i prymas Polski. – S. 11.

невідомо. Те, що Ласький розумів необхідність знання мов, засвідчує той факт, що він дбав про вивчення мов своїми племінниками, Яном та Ієронімом, навіть із цією метою відправив їх до Франції та Німеччини⁷. Сам великий коронний канцлер не мав академічної освіти, і це для нього становило певну проблему. Щоправда, у королівській канцелярії порівняно небагато канцеляристів навчалися в університеті, хоч у той час університетська освіта вже не була рідкістю. За деякими підрахунками, що базуються на університетських метриках, у 1501–1510 рр. у німецьких університетах навчалося 16 польських і литовських студентів, а в 1551–1560 рр. їх кількість зросла до 530, подібна тенденція спостерігалась і в італійських університетах⁸. Але у королівській канцелярії випускників університетів і надалі було небагато. На 1447–1506 р. їх кількість становила тільки 37,4%⁹. Та все ж університетська освіта ставала дедалі популярнішою. Ласький це розумів і відчував її брак на собі. Можливо, саме тому він послідовно дбав про освіту своїх племінників, якими опікувався. На думку Фридерика Папе, Ян Ласький не дорівнював за рівнем освіти і культури такому інтелектуалові й дипломатові епохи Александра Ягеллончика, як Еразм Цьолек, але був людиною дуже здібною, енергійною і мав відчуття обов'язку опікуватися громадським добром¹⁰, що й допомогло йому знайти підтримку у молодого польського короля.

Життя Яна Ласького умовно можна поділити на чотири періоди. Перший період тривав до 1501 р. і був часом юнацьких мрій та марудної праці у канцелярії. З 1502 до 1510 рр. – час перебування Ласького на одному з найвищих урядів Корони Польської – великого коронного канцлера. Цей час для нього був позначений активною реформаторською діяльністю, численними державними обов'язками і браком приватного життя. Наступний період – від 1510 до 1518 р. – період перебування у сані гнєзненського архієпископа і активної діяльності з реформації Костелу, участі у міжнародних справах тощо. Останні 12 років життя, починаючи з 1518 р., коли у Ласького почалися поважні проблеми із здоров'ям, він поступово став відходити від публічних справ, більше часу присвячував собі, зокрема, перебував у своїх резиденціях у Ловічі і Скемевіцах¹¹. Однак назагал Ян Ласький був людиною активною, енергійною, з динамічним темпераментом, яскравого таланту, хоч далеко не всі його плани і задуми були втілені у життя.

Майбутній великий коронний канцлер та прymas Польщі доволі рано почав свою публічну кар'єру. У віці 18 років, у 1474 р., він став публічним нотарієм¹².

⁷ Ibid. – S. 33.

⁸ Bömelburg H.-J. Polska myśl historyczna a humanistyczna historia narodowa (1500–1700). – Kraków, 2011. – S. 71.

⁹ Tańkowski P. Jan Łaski (1456–1531): kanclerz koronny i prymas Polski. – S. 26. Детальніше про королівську канцелярію див.: Sulowska-Kurasiowa I. Polska kancelaria królewska w latach 1447–1506. – Warszawa, 1967.

¹⁰ Pape F. Aleksander Jagiellończyk. – Kraków, 2006. – S. 58.

¹¹ Tańkowski P. Jan Łaski (1456–1531): kanclerz koronny i prymas Polski. – S. 431.

¹² Про функції та обов'язки публічного нотарія див.: Bartoszewicz A. Piśmienność mieszczńska w późnośredniowiecznej Polsce. – Warszawa, 2012. – S. 211–217.

Завдяки підтримці коронного канцлера Креслава Курозвенцького потрапив на службу до Казимира IV. Про цей період життя Яна Ласького відомо дуже мало. Чи не вперше його ім'я з'являється в документах королівської канцелярії у 1487 р. У 1494 р. його відправили до Риму як посла польського короля Яна Ольбрахта¹³. Новий виток кар'єри Ласького пов'язаний зі вступом на польський престол Александра (1501 р.). Уже в 1502 р. Ласький супроводжує короля і його дружину у їх подорожі в Литву. Перед тим, 12 березня 1502 р., Ян Ласький склав присягу як королівський секретар, 24 березня його ім'я вже фігурує в королівському привілеї, а в травні з'являється у канцелярських книгах¹⁴. Незабаром Ласький стає великим секретарем коронної канцелярії¹⁵, що було затверджено на люблінському вальному сеймі в листопаді 1503 р., де після дискусії було ухвалено декрет про номінацію Яна Ласького на нову для нього державну посаду великого коронного канцлера¹⁶. Насправді, ми зовсім мало знаємо про перебіг цього сейму, адже сеймові діаріюші почали вести лише в часи Сигізмунда Августа, та й затверджені цим сеймом конституції не збереглися. Дещо з його рішень історикам вдалося відновити на підставі інших документів, а от декрет про номінацію Ласького відомий за транссумпцією від 12 листопада 1504 р. у Коронній Метриці¹⁷, яка неодноразово публікувалася пізніше¹⁸. На уряді великого коронного канцлера Ян Ласький перебував до 7 червня 1510 р., коли склав із себе ці повноваження у зв'язку з обранням архієпископом гнєзненським. Відповідно до принципу *incompatibilitas*¹⁹, прийнятому на сеймі 1504 р. і затвердженому Статутом Александра Ягеллончика, поєднувати архієпископство та уряд великого коронного канцлера заборонялося. Працю Ласького в королівській канцелярії можна поділити на два досить різних етапи – за життя короля Александра великий коронний канцлер користувався широкими повноважен-

¹³ *Tafilowski P.* Jan Łaski (1456–1531): kanclerz koronny i prymas Polski. – S. 29.

¹⁴ *Ibid.* – S. 34-35

¹⁵ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie. – T. II – Lwów, 1870. – S. 242; T. IX. – Lwów, 1883. – S. 199, 200, 201.

¹⁶ *Volumina Constitutionum.* – T. I: 1493–1549. Vol. 1: 1493–1526 / Do dr. prz. S. Grodziski, I. Dwornicka, W. Uruszczak. – Warszawa, 1996. – S. 125-126.

¹⁷ «Rex litteras suas Iohanni de Lassko super officium cancellariatus in conventionem Lublinensi f. 2 post Catharinae (27 nov.) anno 1503 sub sigillo secreto datas litteras maiori, id est vice-cancellarii regni, sigillo sigillatas transfert» (AGAD, Metryka Koronna, ks. 22: Księga wpisów za podkanclerstwa Macieja Drewickiego. – F. 79).

¹⁸ Див.: *Matricularum Regni Poloniae summaria excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contexitur indietsque adiecit Theodorus Wierzbowski* (далі MRPS). – Pars III: Alexandri regis tempora complectens (1501–1506). – Varsoviae, 1908. – S. 117 (N 1839); *Volumina Constitutionum.* – T. I. Vol. 1. – Warszawa, 1996. – S. 124; *Akta Aleksandra króla polskiego, wielkiego księcia litewskiego itd. (1501–1506)* / Wyd. F. Papee. – Kraków, 1927. – Nr 221. – S. 377-378.

¹⁹ *Incompatibilitas* – заборона суміщення публічних посад однією особою, в даному випадку уряд великого коронного канцлера з урядом старости, воєводи, каштеляна чи єпископа однієї з великих дієцезій, в тому числі з урядом архієпископа гнєзненського (див.: *Leszczyński W. E.* *Incompatibilitas czyli zasada nie łączenia stanowisk publicznych. Lista otwarta – petycja.* – Warszawa, 2011. – S. III).

нями і самостійністю, а від 1507 р. був обмежений людьми нового короля, Сигізмунда I, який з великою обережністю і недовірою ставився до реформаторської діяльності Ласького.

Вінцем діяльності Яна Ласького на державній службі вважається кодифікація права, чинного у державі, що в літературі дістала назву Статуту Ласького. Це збірка прав Польської Корони, яку уклала королівська канцелярія під керівництвом і з ініціативи великого коронного канцлера. Сама ця ініціатива була пов'язана з широкою реформаторською програмою, що втілювалася в життя в Польській Короні в часи правління Яна Ольбрахта, Александра та Сигізмунда I Старого. Одним з промоторів цієї реформи був власне Ян Ласький.

Лаському у певному сенсі пощастило опинитися в потрібний момент у потрібному місці, хоч це жодним чином не применшує персональних заслуг і талантів майбутнього великого коронного канцлера і примаса Польщі, про які писали і сучасники, і наступники²⁰. На початках його кар'єри держава була в руках молодого і енергійного Яна Ольбрахта, «однієї з найвидатніших постатей на польському троні, з винятковою для Ягеллонів енергією і волею, яких навіть хвороба, що нуртувала у ньому наприкінці життя, зупинити не змогла. Інтелігентний, освічений і амбітний, Ольбрахт мав багато рис новочасного володаря і багато нагод, щоб повести Польщу новими шляхами, перебудувати її на модерний лад, чого не зміг зробити його батько»²¹. І хоч великі наміри короля іноді супроводжувалися і великими помилками, але посіяні ним зерна реформ проросли, на думку Ф. Папе, уже за часів правління його наступників²². Натомість, новий король, Александр Ягеллончик, був багато в чому протилежністю свого брата. Він не міг зрівнятися з ним ані освітою, ані політичними талантами²³. Оскар Галецький навіть пише, що Александр був найменш талановитим з усіх Ягеллонів²⁴. Щоправда, Алессандро Гваньїні оцінює його дещо інакше: «Пишуть про багато знаменитих справ цього короля, який був здатний до неабияких справ. Як його полюбив войовничий Марс, а він не боявся холоду, ні жодних хвороб, часто громив татарські орди своїм військом, трошив їхні загоны, їдучи за ними шляхом. Не одного поганця послав до Плутона, не раз перед ним поступались і стривожені московити. Він займався не тільки військовими справами, а й запроваджував права у своїх землях. Слушно про цього монарха кожен може вважати, що це був справжній король, дай йому вічний

²⁰ У каталозі гнезненських архієпископів, який підготував до друку Ксаверій Ліске, про посади і таланти Яна Ласького читаємо: «41. Ioannes Łaski ex regni cancellario per coadiutoriae modum in arhiepiscopum Iulio papa favente assumptus fuit tituloque legati nati in concilio Lateranensi existens adornatus, metropolim Gnesnensem adornavit; vir gravis, varii magnique ingenii, sedit annis 29, moritur anno 1531» (Archiepiscopi Ecclesiae Metropolitanae Gneznensis // Monumenta Poloniae Historica. Pomniki dziejowe Polski. – Т. III. – Львів, 1878. – С. 409).

²¹ Grodecki R., Zachorowski S., Dąbrowski J. Dzieje Polski średniowiecznej. – Kraków, 2011. – С. 855.

²² Papee F. Jan Olbracht. – Kraków, 2006. – С. 212.

²³ Grodecki R., Zachorowski S., Dąbrowski J. Dzieje Polski średniowiecznej. – С. 863-864.

²⁴ Halecki O. Historia Polski. – Lublin; Londyn, 1992. – С. 102.

спокій, Боже»²⁵. У будь-якому разі, в Польщі цей король почував себе чужим, тому більше часу проводив у Литві. Відповідно, затребуваність реформ у суспільстві і, можливо, невідповідність короля цим вимогам, дали шанс такому талановитому, активному і рішучому шляхтичеві, як Ласький. До слова, він був не один такий в оточенні Александра Ягеллончика: серед найяскравіших представників того часу – Еразм Цьолек²⁶ та Михайло Глинський²⁷. Але жоден із них, незважаючи на ряд своїх чеснот, не дорівнявся Лаському за впливовістю в державі. Принагідно варто зазначити, що як би ми не оцінювали Александра Ягеллончика, щонайменше один талант його годі заперечувати – він умів зібрати навколо себе талановитих і активних людей, які чимало зробили для розвитку держави і культури.

В епоху Александра Ягеллончика, епоху важливих державних реформ, однією із ключових подій для Корони Польської став Радомський сейм, який власне і зробив Яна Ласького особою історичною і зноюю. Восени 1504 р. почалася процедура скликання вального сейму. У відповідності до намірів короля та великого коронного канцлера він мав стати вальним сеймом усіх держав, на які розповсюджувалась влада тодішнього польського короля (*dieta universis dominiis nostris generalis*), тобто не лише Корони Польської, а й Великого князівства Литовського та Королівської Пруссії. Спершу Александр анонсував скликання такого сейму у своєму листі до міської ради Гданська від 28 листопада 1504 р., де зазначав, що сейм пройде в Любліні або в Радомі. 23 грудня король визначився з місцем проведення сейму і оголосив його скликання на 9 лютого 1505 р. в Радомі²⁸. Дослідники зазначають, що вибір цього міста був не випадковим. Намагались забезпечити вигідність доїзду на сейм для послів не лише з Великопольщі та Малопольщі, а й із земель Великого князівства Литовського та Королівської Пруссії, що знаходились під владою Александра²⁹. Також одним із мотивів перенесення сейму із Пйотркова, де він зазвичай відбувався, до Радома, була постійна татарська загроза для держави³⁰.

Як відомо, незадовго до скликання Радомського сейму, у 1501 р. була укладена Пйотрковсько-Мельницька унія³¹, перший артикул якої проголошував:

²⁵ Гваньїні О. Хроніка Європейської Сарматії / Упор. та пер. з польської о. Юрій Мицик. – К., 2007. – С. 155-156

²⁶ Детальніше див.: *Lukas S. Erazm Ciołek: biskup płocki (1503–1522), dyplomata polski XVI wieku.* – Warszawa, 1878. – 114 s.; *Hartleb K. Działalność kulturalna biskupa-dyplomaty Erazma Ciołka.* – Lwów, 1929. – 187 s.

²⁷ *Finkel L. Michał Gliniski.* – Wilno, 1925. – 11 s.; *Кром М. Князь Михаил Львович Глинский: штрихи к портрету авантюриста // Київська старовина.* – 2003. – № 3. – С. 147-158.

²⁸ *Konopczyński W. Chronologia sejmów polskich 1493–1793.* – Kraków, 1948. – S. 7 (133).

²⁹ *Uruszczak W. «Sejm walny wszystkich państw naszych». Sejm w Radomiu i Konstytucja Nihil novi z 1505 roku // http://www.law.uj.edu.pl/~khpp/nihil_novi.htm.*

³⁰ *Papee F. Aleksander Jagiellończyk.* – Kraków, 2006. – S. 100-101.

³¹ Після смерті Яна Ольбрахта (17 червня 1501 р.) новим королем Польщі на елекційному сеймі в Пйотркові 30 вересня був обраний великий князь литовський Александр Ягеллончик. Однак цей вибір був обумовлений серйозними поступками з боку нового короля на користь польської магнатерії та вимогою персональної унії між Литвою і Польщею, яка мала перерости в унію міждержавну. На сеймі польські сенатори обговорили умови унії з

«Королівство Польське і Велике князівство Литовське єднаються і об'єднуються в одне неподільне монолітне тіло так, аби постав один народ, один люд, один братерський зв'язок, а також спільні ради, і те тіло вінчає одна голова, один король і один пан буде обраний у місці і в час, який визначать присутні і на елекцію прибулі, нехай неприсутність інших не буде тому перешкодою, а декрет елекції в Королівстві нехай завжди буде (видаватися) відповідно до звичаю, що з цього приводу віддавна утворився»³². Власне з цим і була пов'язана програма майбутнього сейму, насправді тоді так і не реалізована, яка мала завершити остаточне оформлення унії, врегулювання елекції і загалом усіх спільних справ. Між іншим, на цьому сеймі мала бути мова про визначення сталої резиденції короля, а відтак і нової столиці держави, яка була б однаково віддаленою від різних частин нової об'єднаної держави. Варшава, яка стане новою столицею пізніше, за рішенням Люблінського сейму, на час Радомського сейму була столицею окремого Мазовецького князівства, яке увійшло до складу Польської Корони лише у 1529 р. Хоча ніде в джерелах цього не зазначалося, але в літературі висловлюється думка, що столицею мав стати власне Радом³³. І це має своє пояснення. Радом був містом, яке лежало практично на півдорозі між Краковом і Вільном, тож не дивно, що представники династії Ягеллонів, які володіли як землями Корони, так і Великого князівства Литовського, так сентиментально ставилися до цього міста і часто там затримувалися, подорожуючи по своїх володіннях. Також із цим містом були пов'язані деякі важливі події в житті членів династії. Так, у 1383 р. саме у Радомі королевою Польського Королівства було обрано Ядвігу, 11 березня 1401 р. тут було укладено перший акт унії між Польщею і Литвою, в 1469 р. чеські послы у Радомі передали чеську корону синові Казимира IV Владиславові³⁴, у 1481–1483 рр. замок у цьому місті був резиденцією іншого сина Казимира IV – Казимира (майбутнього святого,

литовськими послами, а 23 жовтня 1501 р. ці умови були підтвержені Александром у Мельнику. Тому в літературі цю унію, яка так і залишилась персональною, часто називають Пйотрковсько-Мельницькою (Див.: *Volumina Constitutionum*. – Т. I. Vol. 1. – S. 100-109). Також на пйотрковському елекційному сеймі 3 жовтня 1501 р. були укладені так звані Мельницькі артикули, або «Мельницький привілей для сенату» (Ibid. – S. 109-113). Повний текст цих артикулів був запропонований Александрові 25 жовтня, ще до його коронації, яка відбулася 12 грудня 1501 р. Однак після коронації ці артикули не були підтвержені, тому не мали офіційної сили і не увійшли до Статуту Ласького (як і конституції краківського коронаційного сейму, що відбувався в грудні 1501 – лютому 1502 р. (Ibid. – S. 114). Однак, саме ці артикули докорінно, хоч і на короткий час, змінили конфігурацію сил у польському сеймі, збільшивши повноваження сенаторів і обмеживши владу короля (Див.: *Grodecki R., Zachorowski S., Dąbrowski J. Dzieje Polski średniowiecznej*. – S. 855-857; *Sobolewski L., Uruszczak W. Artykuły mielnickie z roku 1501 // Czasopismo Prawno-Historyczne*. – Т. 42. – 1990. – Z. 1-2. – S. 51-80).

³² *Unia Piotrkowsko-Mielnicka // Volumina Constitutionum*. – Т. 1. – Vol. 1. – S. 103.

³³ Див.: *Uruszczak W. «Sejm walny wszystkich państw naszych». Sejm w Radomiu i Konstytucja Nihil novi z 1505 roku // www.law.uj.edu.pl/~khpp/nihil_novi.htm; Szymanek A. Od redaktora // Nihil Novi. Z dorobku Sejmu Radomskiego 1505 roku. – Radom, 2005. – S. 14.*

³⁴ *Szymanek A. Od redaktora*. – S. 14. Детальніше про королевича Казимира див.: *Papee F. Święty Kazimierz królewicz Polski*. – Lwów, 1902. – 65 s.

патрона Радома³⁵), який правив Польщею від імені свого батька у час його відсутності в Короні³⁶. Саме по дорозі до Радома, де мав відбутися з'їзд, у день св. Софії 1492 р. помер Казимир Ягеллончик, там-таки було прийнято рішення про елекцію нового короля, хоч елекційний сейм вирішили провести у Пйотркові 15 серпня³⁷. У Радомі отримав кардинальські відзнаки 20 квітня 1495 р. молодший з братів Казимировичів – Фридерик³⁸. Тож не дивно, що саме Радом був обраний місцем для проведення такого важливого вального сейму.

Хоч сейм мав розпочатися на початку лютого і до того часу на місцевих сеймиках уже були обрані послы на сейм, але через запізнення короля, який їхав до Радома з Литви, засідання розпочалися лише 30 березня. Реальне сеймування відбувалося до 31 травня, але офіційно сейм тривав до 4 червня. Продовження сейму до восьми тижнів обґрунтовувалося необхідністю дочекатися послів з Литви і Пруссії, що зазначалося у королівському декреті:

«Radomiensem autem conventionem, Nos Alexander Rex, anno 1505 habuimus et celebravimus quae eo ipso anno pro Dominica Conductus [30 III] per nos indicta, propter consiliarios Lithuaniae ac Prussiae terrarum expectatos in testimonio praesentium scriptos, aliosque magnae importantiae eventus, usque ad diem sabbathi post Octavam Sacratissimi Corporis Christi [31 V] continuata fuit, in eaque reverendissimis et reverendis in Christo patribus ac magnificis, venerabilibus, generosis et nobilibus, praelatis et baronibus consiliaris nostris ac terrarum nuntiis in fine privilegii istius communis scriptis moderantibus et consentientibus, nostras scripsimus constitutiones infra scriptas»³⁹

Насправді, таке очікування мало що дало, бо і про унію з Литвою на цьому сеймі не вдалося домовитися⁴⁰, і справа Пруссії залишилася невирішеною, в першу чергу тому, що прусська делегація, яка прибула на сейм, не була уповноважена до обговорення загальнодержавних справ, натомість посилалася

³⁵ Першим питання про канонізацію королевича, який помер у 1484 р. у віці 26 років, підняв Еразм Цюлек у 1501 р. Наступним цю ідею став просувати у 1514 р. тоді уже примас Ян Ласький, який намагався втілити в життя «програму» творення національного пантеону польських святих, що відбувалось на фоні політичного протистояння з Московією, в час якого Ягеллони намагались обґрунтувати своє право на володіння землями у Східній Європі. Однак процедура канонізації Казимира розтягувалась на роки. Лише 16 березня 1602 р. папа Климент VIII своїм листом підтвердив культ Казимира на землях Корони, Литви та в інших володіннях Сигізмунда III, а у 1604 р. у Вільні відбулися урочистості з приводу канонізації (Детальніше див.: *Bömelburg H.-J.* Polska myśl historyczna a humanistyczna historia narodowa (1500–1700). – S. 301-308; *Papee F.* Święty Kazimierz królewicz Polski. – S. 43-55).

³⁶ *Papee F.* Jan Olbracht. – S. 17.

³⁷ *Ibid.* – S. 28-29.

³⁸ *Ibid.* – S. 110-111.

³⁹ *Alexandri regis decreta in comitiis Radomiensibus anno 1505 // Volumina Constitutionum.* – T. 1. Vol. 1. – S. 138.

⁴⁰ Першими і доволі активними противниками унії були самі Ягеллони, для яких Велике князівство Литовське залишалось спадковим володінням, відмовлятися від якого було іноді просто небезпечно з огляду на елекційність королів з династії на теренах Корони Польської (Див.: *Halecki O.* Dzieje unii jagiellońskiej. – T. II. – Kraków, 1920. – S. 33).

на необхідність підтвердження гарантій окремішності провінції і збереження за нею відповідних прав⁴¹.

Загалом Радомський сейм був доволі багатолюдним. Ф. Папее навіть зазначає, що татарський хан⁴², який прибув до Радома, дивувався, що король має так багато людей до наради і так мало до війни⁴³. Серед послів на сейм не було багатьох достойників з Малопольщі, і чисельна перевага була за великопольцями. Загалом під документами сейму підписалися 52 особи, з них: 2 архієпископи, 7 єпископів, 34 сенатори Корони (воєводи і каштеляни), 2 міністри (великий коронний канцлер та коронний підскарбій), 3 королівські сенатори, 4 підкоморії. Були на сеймі і представники окремих великих міст Корони⁴⁴, оскільки деякі його рішення безпосередньо стосувалися міщан.

На засіданнях сейму не велося записів, утверджені сеймові конституції (26 пунктів) були записані через кілька місяців після його закінчення вже в Кракові⁴⁵, але не пізніше 1506 р., коли вийшов друком Статут Ласького. Власне

⁴¹ *Uruszczak W.* «Sejm walny wszystkich państw naszych». Sejm w Radomiu i Konstytucja *Nihil novi* z 1505 roku // www.law.uj.edu.pl/~khpp/nihil_novi.htm. Про складні стосунки, які склалися між Короною і Пруссією після укладання Другого Торунського миру у 1466 р. див.: *Biskup M.* Zagadnienie ważności i interpretacji traktatu Toruńskiego 1466 r. // *Kwartalnik Historyczny*. – R. LXIX (1982). – Z. 2. – S. 295-334.

⁴² Йдеться про Ахмета – хана заволзьких татар, який прибув до Польщі у пошуках союзу Литви і Польщі в боротьбі проти кримських татар (Див.: *Szymanek A.* Wprowadzenie historyczne // *Nihil Novi. Z dorobku sejmu radomskiego 1505 roku*. – Radom, 2005. – S. 32.

⁴³ *Papee F.* Aleksander Jagiellończyk. – S. 100.

⁴⁴ *Szymanek A.* Wprowadzenie historyczne. – S. 30.

⁴⁵ До середини XVI ст. у Польській Короні була практика, відповідно до якої на сеймі лише обговорювалися пропоновані ухвали і досягалось консенсусу з приводу їх основних принципів, а самі ухвали укладалися і редагувалися в королівській канцелярії уже після закінчення сеймових засідань. Цей процес окреслювався як «ucieranie konstytucji». Справа полягала не лише в узгодженні нових устав із діючими нормами права, а в досить частому їх «редагуванні» відповідно до потреб та інтересів короля чи центральної влади. В 1553 р. така процедура підготовки до оприлюднення сеймових ухвал була оскаржена послом Ієронімом Оссолінським, який зокрема твердив, що «канцелярія тільки те має писати, що всіма станами ухвалено». Аби бути впевненими, що публіковані конституції відповідатимуть тому, що було прийнято на сеймі, із середини XVI ст. на сеймі стали обирати депутацію із сенаторів і послів, які редагували тексти сеймових конституцій, перш ніж передати їх до королівської канцелярії. Там їх лише формально правили і далі зачитували відредагований текст перед депутацією, в присутності маршалка посольської ізби та короля, запитуючи, чи буде їх згода на прикладання печатки до цих документів. Щоправда, Станіслав Естрайхер вважає, що така процедура опрацювання сеймових конституцій не пішла на користь справі, бо в канцелярії короля редагування здійснювалося старанніше (див.: *Estreicher S.* *Kultura prawnicza w Polsce w XVI wieku* // <http://www.polskietraducje.pl/article.php?artykul=83>). Однак, Юліуш Бардах не погоджується з таким твердженням, вважаючи, що така думка пов'язана із формальною стороною справи, а послам сейму йшлося про те, щоб сеймові конституції відповідали рішенням сейму. Далі процедура редагування сеймових конституцій змінювалася і вдосконалювалася (Див.: *Bardach J.* *Sejm dawnej Rzeczypospolitej* // *Dzieje Sejmu Polskiego / Koordynator prasy J. Bardach*. – Warszawa, 2011. – S. 32).

великий коронний канцлер відредагував усі сеймові конституції 1505 р., маючи для цього чимало часу уже по завершенні сеймових засідань⁴⁶.

Однак Радомський сейм все ж став одним із ключових в історії держави. Насамперед, саме тоді було прийнято конституцію, відому в історії як «Nihil novi»:

«1. De non faciendis constitutionibus sine consensus consiliariorum et nuntiorum terrestrium.

Quoniam jura communia et constitutiones publicae non unum, sed commune populum afficiunt, itaque in hac Radomiensi conventionione cum universis Regni nostril praelatis, consiliariis, baronibus et nuntiis terrarum, aequum et rationabile censuimus ac etiam statuimus, ut deinceps futuris temporibus perpetuis, nihil novi constitui debeat per nos et successors nostros sine communi consiliariorum et nuntiorum terrestrium consensus, quod fieret in praeiudicium gravamenque Reipublicae, et damnum atque incommodum cuiuslibet privatum, ad innovationemque iuris communis et publicae libertatis»⁴⁷.

Радомський привілей і конституція «Nihil novi» стали фундаментом нового політичного устрою польсько-литовської держави, яка перетворювалась, згідно з цими приписами, із держави олігархічної у державу з переважаючою шляхетською демократією. Як вважав Юліуш Бардах, конституція «Nihil novi», крім іншого, підкреслила особливу роль вального сейму у державі, встановила ієрархію шляхетських зібрань, на чолі яких власне і стояв останній. Разом із тим, ця конституція знаменувала завершення періоду автономного функціонування земських і провінційних шляхетських сеймиків, які часом конкурували із сеймом вальним⁴⁸.

Основні ідеї Радомського сейму, відображені в його конституціях, зокрема в конституції «Nihil novi», були покладені в основу постанов люблінського сейму 1569 р., а також знайшли своє відображення у Варшавській конфедерації та Генріхових артикулах (1573 р.)⁴⁹.

Саме прийняття цієї конституції історики вважають початком Нового часу в історії Польщі⁵⁰.

На думку Вацлава Урушчака, конституція «Nihil novi» мала заохочувати до укладання унії між Короною Польською, Великим князівством Литовським та Королівською Прусією, до якої на Радомському сеймі 1505 р. так і не дійшло, хоч це і було «політичним мотивом її прийняття». Згадана конституція мала б заспокоїти русинів, литовців і прусів щодо можливого обмеження їхніх прав у

⁴⁶ Papee F. Aleksander Jagiellończyk. – S. 101.

⁴⁷ Alexandri regis decreta in comitiis Radomiensibus anno 1505. – S. 138.

⁴⁸ Bardach J. Sejm dawnej Rzeczypospolitej. – S. 23.

⁴⁹ Див.: Księga jubileuszowa rzeznika praw obywatelskich. – T. 1: Pomniki praw człowieka w historii / Red. H. Wajs i R. Witkowski. – Warszawa, 2008. – S. 94.

⁵⁰ Див. наприклад: Камінський А. С. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795: Громадяни, їхня держава, суспільство, культура / Пер. з пол. Я. Стріха. – К., 2011. – С. 29–65.

разі унії із Кораною. Виражена у «*Nihil novi*» засада згоди як основа і умова будь-якої нової устави, що інтегрувалася б у існуючий *status quo* в сфері публічних прав і вольностей, мала б стати гарантією рівності і рівноправності всіх членів Речі Посполитої⁵¹. У будь-якому разі, але саме конституція «*Nihil novi*», як і інші рішення Радомського сейму, уможливила укладання Люблінської унії, «збудувала правовий фундамент для Речі Посполитої двох, а точніше багатьох народів»⁵².

На Радомському сеймі були ухвалені і менш знакові, але важливі рішення. Зокрема, одним із них було рішення про вступ сеймових конституцій у юридичну силу лише з часу їх оприлюднення. В декреті сейму зазначалося:

«2. *De constitutionibus novis per proclamations publicandis.*

Ne per ignoratam constitutionem novam, quipiam colludi videatur, dum quidquam fieret contra constitutionem, quae ad cognitionem non esset deducta commune, idcirco in constitutionibus nostris plane procedure cupientes decernimus, quod nullus obligatus fuerit ad novam constitutionem servandam, nisi ipsa primum per proclamationem in Regno publicetur»⁵³.

Як наголошує В. Урушчак, подібна норма у сучасній Конституції Республіки Польщі з'явилася лише в 1997 р.⁵⁴

У третьому артикулі вищезгаданого декрету Радомського сейму (3. *De suspectis in crimine, qui bonae famaе sunt censendi, et de non captivandis bonae famaе nobilibus*⁵⁵) було підтверджено судовий імунітет шляхти, однак з уточненням, що це не стосується осіб поганої слави, вписаних до реєстру злочинців.

Тоді ж були затверджені так звані тимчасові конституції (*constitutiones temporales*), які мали силу лише до наступного сейму⁵⁶. Серед таких були, зокрема, постанови про заборону євреям обіймати уряди⁵⁷, а також ціла низка приписів, які стосувалися обмеження прав кметів⁵⁸. *Constitutiones temporales Radomiensis*, хоч і були затверджені під час засідань сейму, але до урядів різних земель Корони були розіслані королівською канцелярією лише 24 липня 1505 р.⁵⁹

До речі, на сеймі 1505 р. це були не єдині постанови, які стосувалися євреїв. Тут для них було затверджено окремий привілей («*Alexander Rex inseri mandate*

⁵¹ *Uruszczak W.* «Sejm walny wszystkich państw naszych». Sejm w Radomiu i Konstytucja *Nihil novi* z 1505 roku // http://www.law.uj.edu.pl/~khpp/nihil_novi.htm

⁵² *Ibid.*

⁵³ *Alexandri regis decreta in comitiis Radomiensibus anno 1505.* – S. 138.

⁵⁴ *Uruszczak W.* «Sejm walny wszystkich państw naszych». Sejm w Radomiu i Konstytucja *Nihil novi* z 1505 roku // http://www.law.uj.edu.pl/~khpp/nihil_novi.htm

⁵⁵ *Alexandri regis decreta in comitiis Radomiensibus anno 1505.* – S. 138.

⁵⁶ *Constitutiones temporales radomiensis conventionis generalis proxime praeteritae // Volumina Constitutionum.* – T. 1. Vol. 1. – S. 143-147.

⁵⁷ *Ibid.* – S. 144.

⁵⁸ *Ibid.* – S. 145.

⁵⁹ *Szymanek A.* Wprowadzenie historyczne. – S. 41.

privilegium iudaeorum, concessum olim a Boleslao duce)»⁶⁰, який в літературі часом називають Каліським статутом, оскільки спершу він був виданий у 1264 р. Болеславом Хоробрим (1239–1279) у Каліші як «Збір привілеїв для євреїв Каліського князівства». По суті, це був комплекс привілеїв, прийнятих за зразком привілеїв для євреїв, які діяли в австрійських та чеських землях. Документ стосувався економічних, культурно-релігійних та організаційних справ і вперше був підтверджений Казимиром III у 1334 р., тоді ж дія цього документу була поширена на всі землі Корони. Підтверджений на Радомському сеймі привілей для євреїв, який був, по суті, наріжним каменем всіх їхніх прав на теренах Корони, неодноразово публікувався і вперше саме у статуті Яна Ласького⁶¹.

На Радомському сеймі також було ухвалено рішення про чопове від усіх алкогольних напоїв та шос від нерухомого майна міщан⁶². Тут же прийняли рішення, яке стосувалося львівських міщан – їх було звільнено від мита та деяких інших оплат⁶³. Про «підготовку» прийняття цього рішення писав Денис Зубрицький:

«1505. На сеймі в Радомі *feria 2 post festum S. S. Trinitatis* [19 травня] король звільнив місто Львів, подібно як Краків, від сплати усіх мит, перевізного, дорожнього й мостового» (*ab omnium theloneorum, navigiorum, aggeralium et pontalium solution*) в усій Польській державі на вічні часи (*ad perpetua tempora*). Для отримання цього привілею до Радома послали депутатів, серед яких був міський писар, магістр з Нового Міста (*Magister de Nova Civitate*). Щоб здобути такі великі добродієства, випадало привернути на свій бік великого канцлера Яна Ласького (*de Lasko*), отож йому пообіцяли 200 злотих, половину з яких відразу виплатили його агентові Юзефу Селянському, а другу зобов'язалися віддати після св. Луки [18 жовтня]»⁶⁴.

Щоправда, історикам не вдалося підтвердити документально слова Д. Зубрицького про цю «оплату», яку начебто отримав від львів'ян за підтримку міських справ на сеймі великий коронний канцлер Ян Ласький. Хоч подібне цілком могло бути, бо, як відомо, навіть члени правлячого дому не цуралися таких «дарунків»⁶⁵.

⁶⁰ Constitutiones temporalis radomiensis conventionis generalis proxime praeteritae. – S. 151-156.

⁶¹ Commune incliti Poloniae Regni privilegium... – Cracouie, 1506. – f. CLXIII-CLXVII; *Szymanek A.* Wprowadzenie historyczne. – S. 42-43.

⁶² Uniwersały poborowe // *Volumina Constitutionum*. – T. 1. Vol. 1. – S. 148-151.

⁶³ Sejm walny Radomski 1505 r. Wstęp // *Ibid.* – S. 136.

⁶⁴ *Зубрицький Д.* Хроніка міста Львова / Пер. з пол. І. Сварник. – Львів, 2002. – С. 118.

⁶⁵ До прикладу, відомою «хабарницею» була дружина Сигізмунда I, королева Бона Сфорца. Добре відомий випадок, коли при відновленні Галицької єпархії в 1539 р. і при поставленні на намісництво Макарія Тучапського для успішного вирішення справи було залучено зусилля королеви, і за це через каштеляна жарновського Йордана їй було обіцяно 200 волів, на що Бона охоче пристала. Насправді галичани подужали зібрати спершу лише 50, а згодом ще 110 волів, які дісталися не лише Боні, а й іншим впливовим людям, від яких залежала справа. Але цього виявилось замало, тож Тучапський змушений був поїхати до Кракова, де в залаштункових переговорах провів майже рік. На «хабарі» в Кракові пішло ще

Також у Радомі 22 травня 1505 р. Александр видав привілей для Львова, яким звільнив місто від сплати шосу на рік, та чопового – на два квартали, мотивуючи це рішення необхідністю зміцнення міських фортифікацій, тобто переадресувавши податки на укріплення Львова. Природньо, привілей був підписаний Яном Лаським як канцлером Польського Королівства⁶⁶.

Радомський сейм 1505 р. увійшов до історії ще й завдяки тому, що саме його учасники звернулися до Александра Ягеллончика з проханням оприлюднити збірку чинних у Польському Королівстві прав. Робота над втіленням у життя цього проекту була доручена великому коронному канцлеру Яну Лаському, зважаючи не лише на його формальну позицію в державі, але й на авторитет та харизму канцлера. Окрім того, питаннями права Ласький займався і до укладання цього Статуту. Зокрема, у 1496 р. під керівництвом канцлера Креслава він разом з іншими канцеляристами працював над кодифікацією Пйотрковських статутів, а в 1500 р. брав участь в укладанні статутів вроцлавської капітули⁶⁷. Як вважають дослідники, саме Лаському належала ця ініціатива – звернутися до короля⁶⁸.

Статут був опрацьований уже після закриття Радомського сейму і надрукований у друкарні Яна Галлера, яка чи не єдина у Короні могла виконати таке «замовлення». До речі, 25 лютого 1506 р. Александр Ягеллончик видав привілей для Яна Галлера, визнавши його монополію на друкування книг і звільнивши від усіх податків і данин на увесь час, поки той займатиметься друкарством. Галлер отримав монополію на друк королівських мандатів та всіх офіційних документів. Хоч привілей був виданий «ad vota consiliariorum», однак в цій справі відчутно було сприяння Ласького, який був у приятельських стосунках з Яном Галлером⁶⁹.

Перші примірники Статуту Ласького побачили світ у січні 1506 р. під назвою «Commune incliti Poloniae Regni privilegium constitutionum et indultuum publicitus decretorum, approbatorumque cum nonnullis iuribus tam divinis quam humanis per serenissimum principem et dominum dominum (!) Alexandrum, Dei gratia Regem Poloniae, magnum ducem Lithwanie, Russie, Prussieque diminum et

140 волів. Як наслідок, після численних перипетій у грудні 1539 р. Макарій Тучапський дістав королівське підтвердження на своє владитство. Коштувало воно йому щонайменше 300 волів (Див.: *Грушевський М.* Історія України-Руси. – Т. V: Суспільно-політичний і церковний устрій і відносини в українсько-руських землях XIV–XVII віків. – К., 1994. – С. 438-440).

⁶⁶ Привілей міста Львова (XIV–XVIII ст.) / Упор. М. Капраль. – Львів, 1998. – С. 162-163.

⁶⁷ *Tafilowski P.* Jan Łaski (1456–1531): kanclerz koronny i prymas Polski. – S. 32.

⁶⁸ *Uruszczak W.* Commune incliti Poloniae Regni privilegium constitutionum et indultuum. O tytule i mocy prawnej Statutu Łaskiego z 1506 roku // http://www.law.uj.edu.pl/users/khpp/statut_laski.htm.

⁶⁹ «Rex Ioanni Haler, civi Cracoviensi, qui ab arte impresoria pro decore regni non cessat, pro labore, diligentia impensis, quas circa impressionem privilegiorum communium regni in praesentiarum peregit, libertatem ab omnibus dationibus, contributionibus, exactionibus civilibus et czopowe, quam diu artem impressoriam in Polonia exercuerit, donat» (AGAD, Metryka Koronna, ks. 21: Księga wpisów prowadzona przez Jana Łaskiego w sekretarza królewskiego, następnie za kanclerstwa tegoż Jana Łaskiego. – F. 361 – F. 361; MRPS. – Pars III. – S. 175 (N 2694)); Sejm // http://agad.gov.pl/?page_id=1078.

haeredem etc. Non tamen in illud priuilegium sed motu proprio region serenitatis sue p[er] adhortationem p[ro] instructione Regnicolarum, proque regni eiusdem, ac iusticie statu feliciter dirigendis eidem priuilegio annexis et ascriptis. Mandanteque sacra eadem Maiestate accuratissime castigates». Тобто, оригінальна назва даного документу доволі складна, використані тут терміни потребували би спеціального аналізу, тож не дивно, що дослідники трактують їх по-різному. Однак у історіографії весь цей збірник дістав назву «Статут Ласького», хоч ні в заголовку, ні в тексті збірника слово «статут» жодного разу не фігурує. Назва, яка прижилася в історіографії, позірно випадкова. В актах Гнезненської капітули під датою 27 квітня 1507 р. занотовано факт передачі від імені короля Сигізмунда I та коронного канцлера Яна Ласького фоліанту «Statuta Polonie regni in pergamento et bene ligata in uno volumine»⁷⁰. Хоча ця назва не зовсім точна, однак значно простіша у використанні, тому здобула історіографічну популярність. Початок оригінальної назви звучить таким чином: «Commune incliti Poloniae Regni priuilegium constitutionum et indultuum publicitus decretorum, approbatorumque» («Посполитий привілей конституцій і індултів Польського Королівства, публічно оголошених і затверджених»), то ж не дивно, що деякі дослідники наполягають, що фактично так званий Статут Ласького був привілеєм, а не виданням корпусу привілеїв. Зокрема, за спостереженням Вацлава Урушчака, «вжита в його (Статуті – *Т. Г.*) титулі назва «привілей» означала королівський правовий акт, виданий в урочистій формі на пергаменті і скріплений королівською печаткою»⁷¹. Власне так і були видані окремі екземпляри Статуту Ласького.

Взагалі Статут друкували по-різному, в залежності від того, кому в підсумку він мав належати. 12 екземплярів надруковано на пергаменті і оправлено в шкіру. Кольорові ініціали були вписані від руки. Аркуші перетягнули шовковою стрічкою і підвісили королівську печатку, яка затверджувала правочинність статуту. Також було надруковано близько 150 екземплярів на папері⁷². До сьогоднішнього дня збереглися лише 8 екземплярів на пергаменті і 63 на папері⁷³. Серед збережених пергаментних екземплярів Статуту є і так званий королівський, який зберігався у Коронному Скарбі, а нині – у фондах Головного архіву давніх актів у Варшаві⁷⁴.

Друк статуту був процесом досить тривалим. В інвентарі речей короля Александра Ягеллончика, укладеному в Лідзі 24-25 липня 1506 р., занотовано *Liber statutorum novorum*, що засвідчує публікацію Статуту саме у 1506 р. Офіційно видання Статуту було завершено 27 січня 1506 р. Але у 1507 р. видано

⁷⁰ *Uruszczak W.* Commune incliti Poloniae Regni priuilegium constitutionum et indultuum. O tytule i mocy prawnej Statutu Łaskiego z 1506 roku // http://www.law.uj.edu.pl/users/khpp/statut_laski.htm

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Uruszczak W.* Statut Łaskiego z 1506 roku. 500 lat tradycji państwa prawa w Polsce // *Czasopismo Prawno-Historyczne.* – Т. LIX. – 2007. – З. 2. – С. 13.

⁷³ *Uruszczak W.* Commune incliti Poloniae Regni priuilegium constitutionum et indultuum. O tytule i mocy prawnej Statutu Łaskiego z 1506 roku // http://www.law.uj.edu.pl/users/khpp/statut_laski.htm

⁷⁴ *Archiwum Główne Akt Dawnych, Zbiór dokumentów pergaminowych, Nr 5632.*

окремі екземпляри Статуту, в які включили нові конституції, датовані саме цим роком⁷⁵.

Незважаючи на те, що Статут Ласького був опублікований і знаний у тогочасному суспільстві, серед дослідників до сьогодні тривають суперечки щодо точного прочитання тексту, що пов'язано зі специфікою барокової мови, та щодо кількості його друкованих примірників.

Статут Ласького був елегантно оздоблений, орнаментовані кольорові заголовні літери маркують окремі розділи, а чотири ретельно підібрані мініатюри ілюструють авторський задум. Серед цих мініатюр є дереворит розміром 27,1 на 32,5 см (розміщений одразу після реєстру артикулів статуту, на подвійному аркуші), який зображає засідання вального сейму. У центрі зображена фігура короля Александра у традиційних королівських шатах, праворуч, схиливши коліна, – великий коронний канцлер Ян Ласький, а навколо – послы і сенатори, серед яких львівський та гнєзненський архієпископи. Ласький простягає королю для підпису грамоту. Навколо постатей по колу розміщені герби земель, якими володіли Ягеллони, що мало б символізувати саму ідею вального сейму та ті завдання, які ставилися перед сеймом у Радомі. Постаті на деревориті надзвичайно динамічні, тим власне цей твір мистецтва такий унікальний. Зображення настільки докладне, що помітно навіть горбинку на носі великого коронного канцлера⁷⁶.

Практично на самому початку Статуту Ласького вміщено польську пісню «Богородиця» під титулом «Prima omnium deuotissima et tanquam vates Regni Poloniae Cancio seu canticum Bogarodzijeza minibus et oraculo sancti Adalberti scripta Cuius description est primo dicta ad conferenda cum hostibus certamina dedicate primum in isto Regestri ordine locum vendicat». У передмові до Статуту Ласький обґрунтував причини наведення на його сторінках тексту пісні і зауважив, що її автором був св. Войцех, з благословення королів вона використовувалась як пісня польського рицарства, яку співали в часі битв з ворогом⁷⁷. І справді, Ян Длугош згадує про спів «Богородиці» як «patrium Carmen» перед битвою під Грюнвальдом⁷⁸. Перші польські записи «Богородиці» походять з XV ст. Увага до цього релігійного гімну була пов'язана із утвердженням у Короні культу Діви Марії («bona Sarmatis Patrona»). Щоправда, на момент

⁷⁵ *Papee F.* Aleksander Jagiellończyk. – S. 105.

⁷⁶ *Commune incliti Poloniae Regni privilegium...* // <http://ebuw.uw.edu.pl/dlibra/doccontent?id=107557>. Опис деревориту див.: <http://www.dotknijkultury.pl/pl/adaptacje/przedstawienie-sejmu-polskiego-w-statucie-laskiego>.

⁷⁷ *Commune incliti Poloniae Regni privilegium...* – Cracouie, 1506. – f. 7.

⁷⁸ *Ян Длугош.* Грюнвальдская битва / Изд. подготовили Г. Стратановский, Б. Казанский, Л. Разумовская. – М., 1962. – С. 74. Длугош перший згадує про «Богородицю» як гімн польського війська. Перші відомі копії цього твору відносяться до 1407 р., хоч дослідники припускають, що ця пісня виникла ще в XIII ст. (Там же. – С. 200). Про значення для Польщі цього гімну, що використовувався на початку військових кампаній поляків, свідчить вміщення його на початку багатотомного видання сеймових конституцій *Volumina Legum*, причому з посиланням на публікацію Яном Лаським (Див.: *Volumina Legum*. – Т. 1. – Petersburg, 1859. – С. XX-XXI).

укладання Статуту Ласького цей культ тільки утверджувався. Лише з 30-х рр. XVII ст. фіксуються удокументовані спроби піднести образ Діви Марії до рангу королеви Польського Королівства – «Regina Regni Sarmatum»⁷⁹.

Вміщення пісні «Богородиця» у Статуті Ласького можна потрактувати як перетворення її у неофіційний гімн Польського Королівства.

У Статуті були вміщені документи двох типів. По-перше, тут публікувалися публічні конституції і індульти, що були прийняті і затверджені. По-друге, на сторінках Статуту знайшли собі місце і так звані «права людські і Божі motu proprio короля до привілею додані». Серед таких, зокрема, були:

- 1) описи звичаєвого права Краківської землі «Processus iuris i Consuetudines Terrae Cracoviensis», які згодом публікувалися окремо від Статуту⁸⁰;
- 2) привілей для євреїв від 1264 р., затверджений 1334 та 1505 р.
- 3) роти присяг;
- 4) окремі джерела канонічного права;
- 5) джерела міського права, а саме Ius Civile Magdeburgensis, Speculum Saxonium, Summa utriusque iuris Raimundi.

В. Урушчак справедливо зазначав: «Сила права цих текстів виникала або з права Божого, або також із людського, додатково зміцнених правовою волею короля Александра. Вказівка на право Боже як джерело права відповідала загальному переконанню людей тієї епохи про його обов'язковий характер і першість над людським правовим ладом. Норми Божого права не були лише моралізаторською вказівкою, але обов'язковими нормами права для всіх людей без огляду на стан і суспільне становище»⁸¹.

Як відомо, для довгого середньовіччя християнство було не лише релігією, а й ідеологією⁸². Тож коли віра в Бога пронизувала всі сфери життя, невід'ємною частиною світосприйняття були ритуали і клятви, адже саме в них відображалась вертикальна будова світу, де «спершу стоїть вища влада – Бог, папа, сюзерен, наприкінці – той, хто приносить клятву, а посередині саме дійство, що пов'язує його з Богом при посередництві церкви чи іншого інституту. Оскільки

⁷⁹ Детальніше див.: *Bömelburg H.-J.* Polska myśl historyczna a humanistyczna historia narodowa (1500–1700). – S. 477-489.

⁸⁰ Wybór źródeł do historii ustroju i prawa sądowego Polski. Zeszyt II: Spisy prawa zwyczajowego koronnego / Wyd. S. Kutszeba i A. Vetulani. – Kraków, 1930. – S. 31-48. Див. також: Alexander rex consuetudines terrae Cracoviensis corpori iuris adscriptas et approbatas confirmat // Volumina Constitutionum. – T. 1. Vol. 1. – S. 156. Цей документ не зберігся в оригіналі, більше того, в науці невідомо ні коли цей документ був створений, ні якісь бодай згадки про попередні списки цього привілею. Можливо, саме тому А. Шиманек навіть висловлює припущення, що саме Ян Ласький міг бути автором тексту «Consuetudines Cracoviensis» (*Szymanek A.* Wprowadzenie historyczne. – S. 43). Але як би там не було, опубліковані саме в такому вигляді на сторінках Статуту Ласького, ці «звичаї» Краківської землі отримали статус загальнообов'язкової правової норми.

⁸¹ *Uruszczak W.* Commune incliti Poloniae Regni privilegium constitutionum et indultuum. O tytule i mocy prawnej Statutu Łaskiego z 1506 roku // http://www.law.uj.edu.pl/users/khpp/statut_laski.htm

⁸² Детальніше див.: *Ле Гофф Ж.* За довге Середньовіччя // Його ж. Середньовічна уява. – Львів, 2007. – С. 28.

клятва завжди є виразом вимог авторитетної свідомості, то її не може скасувати сама людина, що клянеться, її можна лише порушити, тому людині завжди потенційно загрожує порушення клятви і його наслідки»⁸³. Присяга, якою опосередковано брали в свідки самого Бога, мала в ті часи переважаче значення як в судах, так і в суспільстві загалом⁸⁴. Тож не дивно, що саме присягам було присвячено певну увагу і в Статуті Ласького. Серед численних правових норм тут знайшли своє місце тексти присяг. Серед уміщених у Статуті 14 присяг першою була присяга короля, що формально вважався першим серед рівних, обирався на свій «уряд» і підлягав контролю з боку громадян, що ними у випадку Корони були шляхтичі. По суті своїй ця присяга короля Александра була цілком в дусі конституції «Nihil Novi», її логічним продовженням і розвитком:

«Regis iuramentum, quod etiam Nos Alexander praestitimus. Ego A[lexander] Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae etc. dominus et haeres. Iuro, spondeo et promitto ad haec Sancta Dei Evangelia, quod Omnia iura, libertates, privilegia, litteras, immunitates Regni mei Poloniae ecclesiasticae et saeculares, ecclesiis Regno quoque Poloniae, eiusdemque praelatis, principibus, baronibus, nobilibus, civibus, incolis et quibuslibet personis cuiuscunque status ac conditionis existentibus, per divos praedecessores meos principes, reges et quoscunque dominos ac haeredes Regni Poloniae, praesertim vero divos Casimirum antiquum, Loysch, Vladislaum avum, Vladislaum patrum, Casimirum patrem et Joannem Albertum germanum meos, Reges Poloniae, iustas et legitimas donates, manutenebo, servabo, custodiam et attendam, in omnibus conditionibus aut punctis et Omnia illicite ab eodem Regno alienate aut distracta pro posse meo, ad proprietatem eiusdem Regni mei aggregabo, terminus etiam Regni mei Poloniae non minuam, sed pro posse meo defendam et dilatabo. Sic me Deus adiuvet et haec Sancta Dei Evangelia»⁸⁵.

Наступною була рота senatorів Корони⁸⁶.

Окрема увага була приділена справам Молдавії (присяги молдавського воєводи та васалів і цілої землі Молдавії)⁸⁷ і особливо справам Пруссії (не лише магістра і senatorів, а й міщан пруських міст)⁸⁸.

Друга частина Статуту Ласького практично стосувалася міського права. Як уважає Станіслав Кутшеба, ця частина, на відміну від першої, не була за-

⁸³ Орехов С. Клятва и проклятие как элементы религиозного культа // Отношение человека к иррациональному. – Свердловск, 1989 // <http://www.aquarun.ru/psih/relig/relig6.html>.

⁸⁴ На теренах Корони писаний документ стали використовувати як доказ замість присяги лише наприкінці XIV ст. Так у Львові перша згадка про представлення у суді як доказу писаного документу відноситься до 70-х рр. XIV ст. (Див.: Bartoszewicz A. Piśmienność mieszczańska w późnośredniowiecznej Polsce. – Warszawa, 2012. – S. 73-74).

⁸⁵ Alexander rex inserit Statuto Łaski formas iuramentorum // Volumina Constitutionum. – T. 1. Vol. 1. – S. 162.

⁸⁶ Ibid. – S. 162.

⁸⁷ Ibid. – S. 163.

⁸⁸ Ibid. – S. 163-164.

тверджена королівським привілеєм, тому мала неофіційний характер⁸⁹. Із цією думкою не до кінця погоджується В. Урушчак, зауважуючи, що вже сам факт, що цей збірник пройшов через вальний сейм і укладений був з волі короля, надає йому особливої ваги; і не лише першій частині, а й цілій книзі надає «рангу обов'язкового кодексу права», обов'язкового як для шляхти, так і для міст⁹⁰. Відтак жодна із його частин не могла розглядатися як справа суто приватна. Таку ж думку висловлює Зигфрід Римашевський, який, однак, зазначає: «Неурядовий характер трактату Ласького полягав хіба в тому, що він не витіснив рукописних збірників правових норм німецького права, а використувався паралельно з ними»⁹¹.

Існує припущення, що Ян Ласький не був одноосібним автором Статуту. Якщо мова про другу його частину, пов'язану з міським правом, то тут дослідники називають ім'я правника і граматака Станіслава Заборовського⁹², хоча в самому тексті жодним словом не згадується ні він, ні інші особи, які могли бути залучені до роботи над статутом. Таке припущення цілком релевантне, бо, як зазначає З. Римашевський, «Ландрехт у виданні Ласького не є якимось новим перекладом, а лише компіляцією з попередніх перекладів»⁹³. Ба більше, Ян Ласький не мав практики у міському праві, тож йому, мабуть, не зайвими були консультанти чи співавтори. Насправді, для Статуту використано три латиномовні версії Ландрехту, відомі у Польщі – версія *Vratislaviensis* (вроцлавська) та дві редакції версії *Sandomiriensis* (сандомирської). Як слушно зауважив Римашевський, можна було б припустити, що у викладі Ласького матимемо найповніший і найточніший текст Ландрехту, адже була нагода виправити помилки і заповнити прогалини, однак цього не сталося. Більшість статей другої частини Статуту Ласького є своєрідною «мішанкою» – одні просто повторюють існуючі тексти, а інші є механічним поєднанням різних версій з невеликими доповненнями від самого Ласького. Такі артикули-складанки в Статуті переважають⁹⁴. Той-таки Римашевський у другій частині Статуту нарахував 99 вставок авторства Ласького.

Німецьке право у Статуті подано в такому порядку: Вайхбільд, Ландрехт, Любецьке право, Ленрехт, репробаційні булли, вміщені за текстом трактату «*Summa Rajmunda Partenopejczyka*»⁹⁵. Останній засвідчує впливи римського пра-

⁸⁹ *Kutrzeba S.* Historia źródeł dawnego prawa polskiego. – Т. II. – Lwów; Warszawa; Kraków, 1925. – S. 211.

⁹⁰ *Uruszczak W.* Commune incliti Poloniae Regni privilegium constitutionum et indultuum. O tytule i mocy prawnej Statutu Łaskiego z 1506 roku // http://www.law.uj.edu.pl/users/khpp/statut_laski.htm; idem. Statut Łaskiego z 1506 roku. – S. 13.

⁹¹ *Rymaszewski Z.* Lacińskie teksty Landrechtu Zwiercadła Saskiego w Polsce. Versio Vratislaviensis, Versio Sandomiriensis, Łaski. – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1975. – S. 146.

⁹² Ibid. – S. 143-144.

⁹³ Ibid. – S. 146.

⁹⁴ Ibid. – S. 173, 212-213.

⁹⁵ *Summa Rajmunda Partenopejczyka* (*Summa Legum Brevis Levis et Utilis Rajmunda Partenopejczyka*) – підручник з римського права, датований XIV ст. Був популярний в Польщі, Чехії, Угорщині, Австрії саме як підручник римського права, що разом з тим крім власне

ва на Статут, зокрема на його другу частину. Власне про наявність таких складових Статуту Ласького повідомляє уже конфірмаційний привілей короля Александра⁹⁶.

Цікаво, що в трактаті Ласького немає приписів хелмінського (кульмського) права, хоч воно використовувалось на землях Корони не лише у Королівській Пруссії, а й у Мазовії, тобто ширше, ніж любецьке право. Адам Ветулані вважає, що Ласький розмістив у своєму трактаті приписи магдебурзько-саксонського права з метою уніфікації правових норм у містах Корони⁹⁷. Однак З. Римашевський це заперечує, вважаючи, що характер використання Лаським існуючих правових приписів свідчить, що радше за все в останнього не було свідомого прагнення до уніфікації правових норм, які використовувалися у містах. Брак у Статуті норм хелмінського права можна пояснити тим, що його не було у тих рукописах, якими послуговувався Ласький⁹⁸.

Різними є оцінки характеру Статуту Ласького. Зокрема, Януш Сондель вважає, що його жодним чином не можна вважати реальною спробою кодифікації права в Польщі, бо хоч він містив земські привілеї, статuti, сеймові конституції тощо, але його матеріал був укладений не за тематичним принципом, а за хронологічним, тобто за часом прийняття тих чи інших документів⁹⁹. Натомість В. Урущак зазначає, що Статут Ласького є справжнім кодексом права, бо саме поняття «кодекс» еволюціонує з часом. У XVI ст. кодексом права вважався збір правових норм різного походження, що були обов'язковими для виконання, і уклалися такі кодекси як за хронологічним, так і за тематичним принципом¹⁰⁰. Однак, Статут Ласького був дуже популярним і впливовим, не даремно саме на нього покликалася шляхта, висуваючи свої вимоги Сигізмундові I

римського права містив норми права канонічного, німецького та польського. Місце створення підручника, як і особа автора залишаються дискусійними. Нині висловлюються гіпотези, згідно з якими Summa виникла в Польщі, а автором її був викладач римського права в Краківському університеті, заснованому завдяки старанням Казимира Великого (*Sondel J. Prawo rzymskie jako podstawa projektów kodyfikacyjnych w dawnej Polsce // Zeszyty prawnicze. – 2001. – T. 1. – Nr. 1. – S. 49; Sondel J. Nauczanie uniwersyteckie w świetle przywileju fundacyjnego Kazimierza Wielkiego // Krakowskie studia z historii państwa i prawa / Pod red. W. Uruszczaka i D. Wałec. – T. 2. – Kraków, 2008. – S. 69; Uruszczak W. Powstanie Uniwersytetu w Krakowie w 1364 roku // Czasopismo Prawno-Historyczne. – T. 46. – 2014. – Z. 1. – S. 34*). Див. також: *Kamińska K. Summa Raymunda Partenopejczyka jako zabytek średniowiecznego prawa rzymskiego // Czasopismo Prawno-Historyczne. – T. 26. – 1974. – Z. 1. – S. 147-157.*

⁹⁶ Alexander confirmat omnia quae ex Joanni Łaski Statuto in hoc tomo citata sunt, quorum regestrum vide ad finem huius tomi // *Volumina Constitutionum. – T. 1. Vol. 1. – S. 172.*

⁹⁷ *Vetulani A. W sprawie prawa chłopskiego w Polsce feudalnej // Państwo i Prawo. – 1956. – Nr 10. – S. 624.*

⁹⁸ *Rymaszewski Z. Lacińskie teksty Landrechtu Zwiercadła Saskiego w Polsce. – S. 150.*

⁹⁹ *Sondel J. Prawo rzymskie jako podstawa projektów kodyfikacyjnych w dawnej Polsce. – S. 49.*

¹⁰⁰ *Uruszczak W. Commune incliti Poloniae Regni privilegium constitutionum et indultuum. O tytule i mocy prawnej Statutu Łaskiego z 1506 roku // http://www.law.uj.edu.pl/users/khpp/statut_laski.htm Див. також: *Salmonowicz S. Od Justyniana do Kodeksu Napoleona. Rozważania nad problematyką i terminologią zbiorów prawnych feudalnej Europy // Czasopiśmo Prawno-Historyczne. – T. XXI. – 1969. – Z. 1. – S. 183-195.**

під Львовом під час рокошу, що в історії дістав назву «кокоша війна»¹⁰¹. Він відкрив шлях до сучасних кодифікацій права в Польській Короні, до створення систематичних кодексів права¹⁰². Навіть більше, аж до поділу Речі Посполитої Статут Ласького не просто був одним з підставових зібрань земського права, але й мав важливе значення для систематизації норм німецького права, яким послуговувалися міста Корони та Речі Посполитої, зокрема міста на руських землях. На цей Статут і нині опираються дослідники як на найраніший кодекс міського права, який є найближчим до оригінальних зводів німецького права¹⁰³.

Радомський сейм і видання «Commune incliti Poloniae Regni privilegium constitutionum et indultuum publicitus decretorum, approbatorumque» (Статуту) було піком державної діяльності Яна Ласького. Як прибічник езекуційного руху шляхти, соратник і натхненник реформаторської діяльності Александра Ягеллончика, він не тішився прихильністю нового короля Сигізмунда I, тому в 1510 р. Ян Ласький відійшов від державних справ і обійняв посаду гнєзненського архієпископа¹⁰⁴. Цей новий етап його життя був ще більш насичений різними важливими подіями, меценатською діяльністю і справою реформації костелу. Але в історії Ян Ласький залишився не лише як церковний діяч і примас Польщі, а і як натхненник широкого шляхетського руху за езекуцію прав, піком успіху якого стала Радомська конституція, і як кодифікатор прав Корони, невід'ємною частиною якої в XVI ст. були руські землі.

Дискусії навколо постаті великого коронного канцлера і згодом гнєзненського архієпископа, як і навколо укладеного ним Статуту, тривають у польській історіографії. Але українські дослідники наразі практично не беруть участі в обговоренні цих проблем. Українському читачеві постать Ласького відома мало, хоч його діяльність мала важливе значення не лише для польських земель Корони, а й для руських земель.

REFERENCES

Bardach, J. (2011). Sejm dawnej Rzeczypospolitej. In: Bardach J. (Ed.). *Dzieje Sejmu Polskiego* (pp. 7-97). Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe [in Polish].

Bartoszewicz, A. (2012). *Piśmienność mieszczańska w późnośredniowiecznej Polsce*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego [in Polish].

Bielowski, A. [et al.] (Eds.). (1878). *Monumenta Poloniae Historica. Pomniki dziejowe Polski* (Vol. III). Lwów [in Latin and Polish].

¹⁰¹ Камінський С. А. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. – С. 39.

¹⁰² Про етапи кодифікації права в Речі Посполитій див.: *Uruszczak W.* Statut Łaskiego z 1506 roku. – S. 15.

¹⁰³ Див. наприклад: *Sowina U.* Wdowy i sieroty w świetle prawa w miastach Korony w późnym średniowieczu i wczesnej nowożytności // *Od narodzin do wieku dojrzałego. Dzieci i młodzież w Polsce. – Część 1. Od średniowiecza do wieku XVIII.* – Warszawa, 2002. – S. 17.

¹⁰⁴ Ott M. John Laski // *Catholic Encyclopedia.* – Vol. 9 (1913) // https://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_%281913%29/John_Laski.

Biskup, M. (1982). Zagadnienie ważności i interpretacji traktatu Toruńskiego 1466 r. *Kwartalnik Historyczny* (69, no. 2), 295-334 [in Polish].

Bömelburg, H.-J. (2011). *Polska myśl historyczna a humanistyczna historia narodowa (1500–1700)*. Kraków: Universitas [in Polish].

Commune incliti Poloniae Regni privilegium constitutionum et indultuum publicitus decretorum, approbatorumque cum nonnullis iuribus tam divinis quam humanis per serenissimum principem et dominum dominum Alexandrum, Dei gratia Regem Poloniae, magnum ducem Lithwanie, Russie, Prussieque diminum et haeredem etc. Non tamen in illud priuilegium sed motu proprio region serenitatis sue p[er] adhortationem p[ro] instructione Regnicolarum, proque regni eiusdem, ac iusticie statu feliciter dirigendis eidem priuilegio annexis et ascriptis. Mandanteque sacra eadem Maiestate accuratissime castigates (1506). Cracouie [in Latin].

Damalewicz, S. (1649). *Series archiepiscoporum Gnesnensium, atque res gestae, e vetustis antiquitatum ruderibus collectae*. Varsaviae: Elert [in Latin].

Estreicher, S. Kultura prawnicza Polsce XVI wieku. Retrieved April 17, 2017, from <http://www.polskietradycje.pl/article.php?artykul=83> [in Polish].

Finkel, L. (1925). *Michał Gliški*. Wilno [in Polish].

Grodecki R., Zachorowski S., Dąbrowski J. (2011) *Dzieje Polski średniowiecznej*. Kraków: Universitas [in Polish].

Grodziski S., Dwornicka I., Uruszczak W. (Eds.). (1996). *Volumina Constitutionum* (Vol. I: 1493–1549, volumen 1: 1493–1526). Warszawa: Wydawnictwo sejmowe [in Polish].

Hajdukiewicz L., Kowalska H. (1980). Padniewski Filip. *Polski Słownik Biograficzny* (Vol. XXV, p. 6). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk [in Polish].

Halecki, O. (1920). *Dzieje unii jagiellońskiej* (Vol. II). Kraków: Akademia Umiejętności [in Polish].

Halecki, O. (1992). *Historia Polski*. Lublin; Londyn: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego [in Polish]

Hartleb, K. (1929). *Działalność kulturalna biskupa-dyplomaty Erazma Ciołka*. Lwów: Towarzystwo Miłośników Książki [in Polish].

Hrushevs'kyi, M. (1994). *Istoriia Ukrainy-Rusy* (Vol. 5: Suspil'no-politychnyi i tserkovnyi ustrii i vidnosyny v ukrains'ko-rus'kykh zemliakh XIV–XVII vikiv). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Hvan'ini, O. (2007). *Khronika Yevropeis'koi Sarmatii* (Compiled and translated from Polish by Father Yu. Mytsyk). Kyiv: Vydavnychy dim «Kyievo-Mohylians'ka akademiia» [in Ukrainian].

Kamińska, K. (1974). Summa Raymunda Partenopejczyka jako zabytek średniowiecznego prawa rzymskiego. *Czasopismo Prawno-Historyczne* (26, no. 1), 147-157 [in Polish].

Kamins'kyi, A. S. (2011) *Istoriia Rechi Pospolytoi yak istoriia bahat'okh narodiv, 1505–1795: Hromadiany, yikhnia derzhava, suspil'stvo, kul'tura* (Translated from Polish by M. Strikha). Kyiv: Nash chas [in Ukrainian].

Kapral', M. (Ed.). (1998). *Pryvilei mista L'vova (XIV–XVIII st.)*. L'viv: MNKO «Dokumentalna skarbnitsia Lvova» [in Ukrainian].

Konopczyński, W. (1948). *Chronologia sejmów polskich 1493–1793*. Kraków: Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności [in Polish].

Krom, M. (2003). Kniaz' Mykhail L'vovich Glinskii: shtrikhi k portretu awanturista. *Kyivs'ka starovyna* (3), 147-158 [in Russian].

Kutrzeba, S. (1925). *Historja źródeł dawnego prawa polskiego* (Vol. II). Lwów; Warszawa; Kraków: Wydawnictwo Zakładu Narodowego im. Ossolińskich [in Polish].

Kutzzeba S., Vetulani A. (Eds.). (1930). *Wybór źródeł do historii ustroju i prawa sądowego Polski* (Vol. II: Spisy prawa zwyczajowego koronnego). Kraków: Seminarjum Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego [in Polish].

Le Hoff Zh. (2007). Za dovhe Seredn'ovichchia. In his: *Seredn'ovichna uiava* (Translated by Y. Kravets', pp. 25-30). L'viv: Litopys [in Ukrainian].

Leszczyński, W. E. (2011). *Incompatibilitas czyli zasada nie łączenia stanowisk publicznych. Lista otwarta – petycja*. Warszawa [in Polish].

Liske, K. (Ed.). (1870). *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie* (Vol. II). Lwów: Drukarnia zakładu narodowego imienia Ossolińskich [in Polish].

Liske, K. (Ed.). (1883). *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie* (Vol. IX). Lwów: Z I związkowej drukarni [in Polish].

Lukas, S. (1878). *Erazm Ciołek: biskup płocki (1503–1522), dyplomata polski XVI wieku*. Warszawa: Drukarnia Józefa Bergera [in Polish].

Ohryzko, J. (Ed.). (1859). *Volumina Legum* (Vol. 1). Petersburg: Nakładem i drukiem Jozafata Ohryzki [in Latin].

Orekhov, S. (1989). Kliatva i proklatie kak elementy religioznogo kul'ta. *Otnoshenie cheloveka k irratsional'nomu*. Sverdlovsk. Retrieved April 17, 2017, from <http://www.aquarun.ru/psih/relig/relig6.html> [in Russian].

Ott, M. (1913). John Laski. *Catholic Encyclopedia* (Vol. 9). Retrieved April 17, 2017, from https://en.wikisource.org/wiki/Catholic_Encyclopedia_%281913%29/John_Laski.

Papee, F. (1902) *Święty Kazimierz król polski*. Lwów: Nakładem Macierzy Polskiej [in Polish].

Papee, F. (2006). *Aleksznder Jagiellończyk*. Kraków: Universitas [in Polish].

Papee, F. (2006). *Jan Olbracht*. Kraków: Universitas [in Polish].

Papee, F. (Ed.). (1927). *Akta Aleksandra króla polskiego, wielkiego księcia litewskiego itd. (1501–1506)*. Kraków: Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności [in Polish].

Paprocki, B. (1858). *Herby rycerstwa polskiego*. Kraków: Nakładem wydawnictwa biblioteki polskiej [in Polish].

Pawłowski, P. (2005). Włocławski okres życia i twórczości Stefana Damalewicza. *Studia Włocławskie* (8), 389-406 [in Polish].

Pawłowski, P. (2012). Stefan Damalewicz jako precursor historii sztuki w Polsce. *Studia Włocławskie* (14), 511-528 [in Polish].

Przedstawienie Sejmu polskiego w Statucie Łaskiego. Retrieved April 17, 2017, from <http://www.dotknijkultury.pl/pl/adaptacje/przedstawienie-sejmu-polskiego-w-statucie-laskiego> [in Polish].

Rymaszewski, Z. (1975). *Lacińskie teksty Landrechtu Zwiercadła Saskiego w Polsce. Versio Vratislaviensis, Versio Sandomiriensis, Łaski*. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk [in Polish].

Salmonowicz, S. (1969). Od Justyniana do Kodeksu Napoleona. Rozważania nad problematyką i terminologią zbiorów prawnych feudalnej Europy. *Czasopiśmo Prawno-Historyczne* (21, no. 1), 183-195 [in Polish].

Sejm. Retrieved April 17, 2017, from http://agad.gov.pl/?page_id=1078 [in Polish].

Sobolewski L., Uruszczak W. (1990). Artykuły mielnickie z roku 1501. *Czasopiśmo Prawno-Historyczne* (42, no. 1-2), 51-80 [in Polish].

Sondel, J. (2001). Prawo rzymskie jako podstawa projektów kodyfikacyjnych w dawnej Polsce. *Zeszyty prawnicze* (1, no. 1), 47-69 [in Polish].

Sondel, J. (2008). Nauczanie uniwersyteckie w świetle przywileju fundacyjnego Kazimierza Wielkiego. In: Uruszczak W., Wałec D. (Eds.). *Krakowskie studia z historii państwa i prawa* (Vol. 2, pp. 55-71). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego [in Polish].

Sowina, U. (2002). Wdowy i sieroty w świetle prawa w miastach Korony w późnym średniowieczu i wczesnej nowożytności. *Od narodzin do wieku dojrzałego. Dzieci i młodzież w Polsce* (Part 1. Od średniowiecza do wieku XVIII, pp. 15-28). Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Archeologii i Etnologii PAN [in Polish].

Sułkowska-Kurasiowa, I. (1967). *Polska kancelaria królewska w latach 1447–1506*. Warszawa: Zakład Narodowy Imienia Ossolinskich; Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk [in Polish].

Szymanek, A. (2005). Od redaktora. *Nihil Novi. Z dorobku Sejmu Radomskiego 1505 roku* (p. 14-18). Radom: Stowarzyszenie Anno Domini [in Polish].

Szymanek, A. (2005). Wprowadzenie historyczne. *Nihil Novi. Z dorobku sejmu radomskiego 1505 roku* (pp. 19-57). Radom: Stowarzyszenie Anno Domini [in Polish].

Tafiłowski, P. (2007). *Jan Łaski (1456–1531): kanclerz koronny i prymas Polski*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego [in Polish].

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 grudnia 2005 r. (2005). *Monitor Polski. Dziennik urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej* (83), poz. 1166 [in Polish].

Uruszczak, W. (2007). Statut Łaskiego z 1506 roku. 500 lat tradycji państwa prawa w Polsce. *Czasopismo Prawno-Historyczne* (59, no. 2), 9-19 [in Polish].

Uruszczak, W. (2014). Powstanie Uniwersytetu w Krakowie w 1364 roku. *Czasopismo Prawno-Historyczne* (46, no. 1), 13-38 [in Polish].

Uruszczak, W. «Sejm walny wszystkich państw naszych». Sejm w Radomiu i Konstytucja *Nihil novi* z 1505 roku. Retrieved April 17, 2017, from http://www.law.uj.edu.pl/~khpp/nihil_novi.htm [in Polish].

Uruszczak, W. *Commune incliti Poloniae Regni privilegium constitutionum et indultuum*. O tytule i mocy prawnej Statutu Łaskiego z 1506 roku. Retrieved April 17, 2017, from http://www.law.uj.edu.pl/users/khpp/statut_laski.htm [in Latin and Polish].

Vetulani, A. (1956). W sprawie prawa chłopskiego w Polsce feudalnej. *Państwo i Prawo* (10), 618-632 [in Polish].

Wajs H., Witkowski R. (Eds.). (2008). *Księga jubileuszowa rzecznika praw obywatelskich* (Vol. 1: Pomniki praw człowieka w historii). Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich [in Polish].

Wierzbowski, T. (Ed.). (1908). *Matricularum Regni Poloniae summaria excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur* (Pars III: Alexandri regis tempora complectens (1501–1506)). Varsoviae: Typis Officinae C. Kowalewski [in Latin].

Yan Dlugosh (1962). *Griunval'dskaia bitva* (Prepared by G. Stratanovskii, B. Kazanskii, L. Razumovskaia). Moskva: Izdatelstvo AN SSSR [in Russian].

Zubryts'kyi, D. (2002). *Khronika mista L'vova* (Translated from Polish by I. Svarnyk). L'viv: Tsentr Yevropy [in Ukrainian].

Tetiana Hoshko

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
at the Department of Classical,
Byzantine and Medieval Studies
Ukrainian Catholic University
(Ukraine, Lviv, hoshko@ucu.edu.ua)*

JAN ŁASKI AND THE FIRST ATTEMPTS TO CODIFY THE LAW IN THE KINGDOM OF POLAND

The aim of this study is to introduce the Ukrainian reader to the first two periods (up to 1510) of the biography of one of the most famous reformers of the Polish Kingdom, the Grand Chancellor of the Crown and later Primate of Poland, Jan Łaski. The issues of Łaski's education, language competencies, beginning of his professional activity, his part in the reformation of the Polish Commonwealth in the early 16th century, and his role in public life are considered in the article. The author discusses the history of convocation, composition and activity of the general Sejm in Radom (1505), the constitutions adopted by it, including the *Nihil Novi* constitution, the confirmation of the Statute of Kalisz, approving the idea of law codification in the Kingdom of Poland, that was entrusted to Jan Łaski as the Grand Chancellor of the Crown, and the importance of this codification for the subsequent history of the Polish Crown. The article traces the history of the publication of the Łaski's Statute, analyses its design, its main provisions, its importance for the codification of law in the Polish Crown, including the codification of German town law. The debate about the authorship of the Statute's second part concerning the rules of town law is also considered. Despite the great contribution of Jan Łaski to the Polish state development, his figure remains quite controversial. The debate around the issue in contemporary historiography is still continuing.

Keywords: Jan Łaski, Grand Chancellor of the Crown, general Sejm, Sejm in Radom, Sejm constitutions, *Nihil Novi* constitution, Łaski's Statute, code of law, Crown law, German law.